

розглядаючи його як складову майбутньої професійної діяльності. Відповідальні завдання, які постають перед молодими людьми, потребують активності, здатності брати на себе відповідальність, чіткого визначення цілей, а також уміння усвідомлювати й приймати себе та інших. Формування своїх думок і позицій також є важливою складовою цих якостей. Всі ці аспекти сприяють формуванню лідерських якостей особистості учнів професійної освіти.

Отже, період навчання здобувачів у закладі професійної освіти вважається найбільш сприятливим для формування лідерських якостей особистості. Це досягається, перш за все, через спільну діяльність здобувачів з педагогами та психологами, а також під впливом соціальних умов, що виникають у процесі групової діяльності. Всі ці фактори сприяють формуванню лідерських якостей у здобувачів, стимулюють самовиховання та сприяють становленню високої самооцінки. Розвиток лідерських якостей у здобувачів закладів професійної освіти є складним, багатофункціональним і соціально-психологічно зумовленим процесом, який вимагає всебічного розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапонюк З. Г. Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів гуманітарних вузів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018. 20 с.
2. Ковальчук В., Єрмак Т. Формування лідерських навичок в учнів закладів загальної середньої освіти : метод. посіб. Житомир : Рута, 2023. 164 с.
3. Краснощок І.П. Формування лідерських якостей студентів як завдання виховної діяльності куратора студентської групи. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021. №194. С. 144-150.
4. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія. Суми: МакДен, 2012. 410 с.
5. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно-орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2015. 218 с.
6. Яценко О.М., Горбунов М.П. Формування лідерських якостей майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки : монографія. Харків : ХІП, 2018. 254 с.

Прохира Христина
Науковий керівник – доц. Свідерська Галина

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У зв'язку зі стрімким розвитком вищої освіти проблема формування професійної культури фахівців набуває особливої актуальності. У сучасних умовах зростає увага до загального культурного рівня студента, що включає підвищення культури спілкування, поведінки та інших аспектів професійної культури майбутнього спеціаліста. Він повинен бути теоретично і практично спроможним аналізувати власну професійну компетентність і на цій основі формувати платформу для подальшого професійного і особистісного зростання. Це завдання постає особливо гостро перед фахівцями підтримуючого характеру, які супроводжують особистість у процесі змін, кризових ситуаціях, навчанні на різних етапах розвитку та прийнятті рішень. Відповідно вимоги до професійної культури психологів зростають, вимагаючи від них високого рівня підготовки та готовності до викликів сучасності.

Дослідження наукових джерел свідчить про значний інтерес науковців до різних аспектів формування професійної культури майбутніх фахівців у сфері психології (М.Боришевський [8], І.Дружиніна [1], Н.Завацька [8], З.Карпенко [8], В.Лівенцова [2], Л.Мороз [3], О.Низовець [4], О.Пономарьов [5], Н.Пророк [6], Г.Улунова [7] та ін.) Водночас, питання формування професійної культури у майбутніх психологів у вищих навчальних закладах не було розглянуте комплексно.

Мета статті – розкрити особливості розвитку професійної культури у майбутніх психологів у вищих навчальних закладах.

Здійснений теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми формування професійної культури особистості свідчить про те, що в сучасній психології відсутній єдиний підхід до її вивчення. Дослідники виходили з різних теоретичних основ поняття «культура» [2 5;7;8 та ін.]. Визначено чинники, що впливають на розвиток професійної культури, які розглядалися

науковцями, зокрема: професійна обізнаність [1]; емоційно-позитивне сприйняття інформації про свою майбутню професію [8]; ідеальні образи обраної професії [7]; соціальні очікування [2]; сформованість образу «Я» [4]; взаємодія та професійне спілкування студентів з фахівцями у їхній галузі [3]; а також ефективне освоєння прав, обов'язків, норм та правил професійної діяльності. [5] тощо. Ці чинники підкреслюють різноманітність аспектів, які необхідно враховувати при формуванні професійної культури особистості.

Значний вплив на становлення професійної культури майбутніх психологів мають методи активного соціально-психологічного навчання. Розвиток професійно важливих характеристик особистості майбутнього психолога суттєво полегшує його входження у фахове середовище та сприяє успішній професійній адаптації [4]. Також процес активного соціально-психологічного навчання дозволяє не лише краще пізнати свій внутрішній світ та інших людей, але й оволодіти навичками психологічного аналізу ситуацій спілкування та розуміння інших у цих ситуаціях. Таке навчання допомагає вирішувати внутрішньопсихологічні конфлікти, гармонізує особистісну структуру та сприяє зміні фокусу уваги з власного «Я» на іншу людину. [3].

Значущим елементом активного соціально-психологічного навчання та формування професійної культури майбутнього психолога, що реалізується у групових умовах, є соціально-психологічний тренінг. Його метою є розвиток професійно важливих якостей психолога, включаючи засвоєння теоретичних знань з психології, необхідних для ефективного спілкування та міжособистісної взаємодії, а також розвиток умінь розпізнавати й усвідомлювати негативні емоції, формування впевненості у собі та набуття практичних навичок застосування зазначених вмінь [1].

Відповідно цілями соціально-психологічного тренінгу як засобу формування професійної культури майбутнього психолога є:

- розвиток прагнення покращувати свої навички спілкування;
- поліпшення взаєморозуміння між людьми;
- коригування характерних рис особистості;
- формування мотивації та прагнення до саморозвитку;
- збільшення здатності пристосовуватися до робочих умов [8].

Щоб досягти поставлених цілей у процесі соціально-психологічного тренінгу слід вирішити ряд завдань, які можна класифікувати за трьома рівнями: на когнітивному рівні включено усвідомлення та розуміння власних рис, як сильних, так і слабких, розуміння та прийняття інших людей з їхніми позитивними рисами та недоліками, пробудження інтересу до іншої особистості, розвиток навичок слухання та вміння ставити себе на місце іншого. Формується мотивація до самопізнання та самовдосконалення, гармонійного розвитку особистості, а також навички самопізнання та самоконтролю для їх застосування у реальних життєвих ситуаціях для вирішення особистих та інших проблем. Також розвивається здатність прогнозувати поведінку інших та передбачати власний вплив на них. На емоційному рівні важливо навчитися краще розуміти та виражати власні почуття, розвивати здатність до емпатії та розуміння емоційного стану інших людей, а також формувати соціально-емоційну чуйність, тактовність і позитивне ставлення до почуттів інших. Це включає розвиток навичок розпізнавання та усвідомлення власних почуттів, їх адекватного вираження, саморегуляції та контролю за поведінкою, а також розуміння колективних процесів. На поведінковому рівні завданнями є розвиток навичок впевненої та асертивної поведінки, аналіз поведінкових моделей інших людей під час взаємодії, знаходження і закріплення відповідних форм поведінки, виходячи з досягнень у когнітивній та емоційній сферах. Це також включає розвиток навичок ефективного спілкування та міжособистісної взаємодії, що сприятиме успішному функціонуванню в реальному житті, а також підвищення активності у міжособистісних стосунках [1; 2; 3; 6; 7 та ін.].

У загальному вигляді до основних завдань соціально-психологічного тренінгу як засобу розвитку професійно важливих якостей успішного психолога до цього можна зарахувати: підбір спеціалістів із відповідними професійно важливими якостями; освоєння методів експрес-діагностики поточних психічних станів та особистісних характеристик; розвиток умінь вести перемовини та здійснювати психологічний вплив; практичне опрацювання навичок у змодельованих та реальних ситуаціях. [3]. Важливим завданням соціально-психологічного тренінгу у процесі розвитку професійно важливих якостей майбутнього психолога може стати спілкування та соціальна взаємодія, покращення комунікативних навичок, здатності

усвідомлювати та розуміти власні почуття і почуття співрозмовника, а також навичок налагодження контактів з іншими людьми та розвитку емпатії. [2]. Крім того, під час соціально-психологічного тренінгу розглядається проблема зменшення конфліктності (агресивних проявів у поведінці) як власної, так і клієнтів, розвиток здатності контролювати себе в різних життєвих ситуаціях, вміння керувати своїм емоційним станом, освоєння методів нейтралізації негативних емоцій, технік саморегуляції та відповідної поведінки в конфліктних ситуаціях. [6]. Під час тренінгу можна також розвивати впевненість у собі, вміння долати збентеження в складних ситуаціях, засвоювати навички асертивної поведінки та підвищувати активність у міжособистісних стосунках [8].

Наявність у соціально-психологічному тренінгу різних форм роботи з майбутніми психологами дозволяє не тільки здобувати нові знання, але й застосовувати їх на практиці у реальному житті, виявляти труднощі та проблеми, що виникають, і успішно їх вирішувати за допомогою обміну думками в групі та їх колективного аналізу. У цьому контексті важливими для розвитку професійної культури у майбутніх психологів у системі вищої освіти є такі характеристики: особистість у центрі освітнього процесу; центральна роль власного досвіду студентів, їх безпосередня участь у конкретних подіях або емоційне переживання цих подій; інтерактивність та активна взаємодія між учасниками тренінгу [8].

У соціально-психологічному тренінгу ключовим є принцип інтерактивності, який сприяє створенню сприятливого середовища. У цьому середовищі учасники уважно слухають один одного і з повагою реагують на висловлені думки. Це допомагає учасникам вільно дискутувати та виражати навіть протилежні погляди. [3]. Праця психолога в процесі формування професійної культури майбутніх психологів полягає у створенні динамічних інтерактивних процесів між учасниками. Принцип групової роботи також є ефективним у цьому контексті [6]. Групова робота майбутніх психологів вимагає розвинених навичок, таких як здатність ефективно співпрацювати в команді, відчуття себе невід'ємною частиною колективу, відповідальність за колективну діяльність та максимальне використання групових ресурсів. У тренінговій діяльності основний акцент ставиться на створенні позитивного мікроклімату та забезпеченні вільного обміну думками і ідеями, сприйнятті відповідальності, навчанні через досвід, а також зворотному зв'язку.

Важливим у процесі формування професійної культури майбутніх психологів є організація практичного навчання [2]. Під час такого навчання успіхи досягаються через особисту активність учасників тренінгу. Час, виділений для обговорення та аналізу особистого досвіду, сприяє підвищенню активності учасників, створення штучних ситуацій, які сприяють засвоєнню нового досвіду внаслідок практичних дій, а також розвиток навичок емпатійного переживання [1]. Результатом використання тренінгу є цілісний підхід до формування професійної культури майбутнього психолога, що передбачає поєднання методів емоційного, фізичного, інтелектуального і соціального характеру [8]. Тренінгова діяльність, окрім освіти і навчання, також має на меті створення ситуацій, у яких майбутній психолог зможе усвідомити себе як цілісну особистість, адже тільки коли людина усвідомлює себе як цілісну особистість, вона стає внутрішньо сильною, незалежною від зовнішніх обставин, впевненою в собі і керується лише своїми бажаннями та здібностями [3, с. 135].

Отже, групові форми роботи, зокрема соціально-психологічний тренінг, мають значний вплив на формування професійної культури майбутніх психологів. Метою занять має стати розвиток професійно важливих якостей успішного психолога, ознайомлення з теоретичними знаннями, необхідними для ефективного спілкування та міжособистісної взаємодії, розвиток емоційної компетентності, розвиток самовпевненості та підтримка у здобутті практичних навичок та застосуванні професійно важливих умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дружиніна І. А. Психологічні чинники розвитку професійної ідентичності майбутніх практичних психологів: дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2009. 253 с.
2. Лівенцова В. Формування культури професійного спілкування у майбутніх психологів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2012. 20 с.
3. Мороз Л. Принципи організації та проведення тренінгу професійно-психологічного спрямування. Психологія і суспільство. 2013. № 3. С. 133-140.
4. Низовець О.А. Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів: автореф. дис... канд. психол. наук. Київ, 2011. 23 с.

5. Пономарьов О. С. Професійна культура в системі категорій філософії освіти. Науковий вісник. Серія: Філософія. Харків, 2017. Вип. 26. С. 21-27.
6. Пророк Н.В. Професійне становлення практичного психолога : наукова монографія. Київ : Канцлер, 2012. 476 с.
7. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток: колективна монографія / за ред. Г. Є. Улунової. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 300 с.
8. Психологічна культура: види, інваріанти, розвиток: монографія /М. Й. Боришевський, Н. Є. Завацька, З. С. Карпенко та ін.; відп. ред.Г.Є. Улунова. Суми : Мрія, 2014. 404 с.

*Кичан Мирослава
Науковий керівник – доц. Чіп Руслана*

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Проблема організації психологічної корекційної роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами є надзвичайно актуальною. Особливої уваги потребує підбір корекційних вправ різних напрямків, які були б максимально ефективними для певних груп дітей. Однак, на даний час не існує універсальних програм, здатних забезпечити значні результати у роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Організація корекційних занять залишається одним з ключових аспектів як для психологів, так і для педагогів. Вчасне залучення дитини до таких занять сприяє розвитку важливих особистісних якостей та розкриттю компенсаторних можливостей. Корекційні заняття забезпечують можливість інтегруватися в соціум, навчитися будувати здорові соціальні взаємини і адекватно оцінювати свої сильні та слабкі сторони. Саме тому організація корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є важливим завданням психолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості здійснення психологічної корекції пізнавальної сфери дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами є однією з поширених проблемних тем, яка в останні роки викликає значний інтерес та якій присвячена низка наукових досліджень іноземних і українських вчених, таких як В. Бондар, М. Ворон, І. Луценко, С. Місяк, С. Миронова, Л. Перхун, Д. Романовська, О. Чопік, М. Rodda, J. Lupart та інші. Не дивлячись на кількість сучасних наукових досліджень з цієї проблеми, багато її аспектів ще не достатньо висвітлені.

Мета дослідження – розкрити зміст психологічної корекції пізнавальної сфери дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. В Україні інклюзивна освіта почала активно розвиватися з 2009 року завдяки змінам у законодавстві, що надали можливість дітям з особливими освітніми потребами (ООП) здобувати освіту в інклюзивних класах і групах. З кожним роком кількість таких класів та груп значно збільшується. Основним завданням навчального процесу цієї категорії дітей є забезпечення якісних освітніх послуг, допомога в успішній адаптації та інтеграції в суспільство. Діти з особливими освітніми потребами – це категорія, що включає всіх дітей, освітні запити яких відрізняються від загальноприйнятих стандартів. Сюди входять діти з психофізичними особливостями розвитку, обдаровані діти, а також діти, які належать до соціально вразливих груп [1]. У нашій країні термін «діти з особливими потребами» застосовується виключно до дітей із психофізичними порушеннями розвитку. Особливі потреби передбачають, перш за все, необхідність відновлення або компенсації втрачених чи порушених функцій, що впливають на різні види діяльності, зокрема на здатність засвоювати знання [5].

Діти з особливими освітніми потребами вимагають спеціального підходу у вихованні та навчанні. Для їх підтримки необхідно забезпечити додаткові ресурси, серед яких: наявність персоналу для індивідуального супроводу та допомоги; використання спеціальних корекційних засобів у навчальному процесі тощо [2].

Зміст навчання для дітей дошкільного віку повинен передбачати спеціальні розділи, які не входять до програми для дітей з нормальним розвитком. Також важливим є формування механізмів свідомої регуляції поведінки та взаємодії з оточуючими [4].